

ΙΕΡΟΣ ΚΛΗΡΟΣ ΚΑΙ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

Το όνομα και το όραμα

Ομιλία του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Αιτωλίας και Ακαρνανίας κ. Δαμασκηνού στην επετειακή εκδήλωση – αφιέρωμα στην Μικρασιατική Καταστροφή

Άγιος Κωνσταντίνος Αγρινίου, 9 Σεπτεμβρίου 2023

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αγαπητοί μου αδελφοί,

Η «προσευχή» είναι ένα τραγούδι του οποίου τη μουσική αλλά και τους στίχους έγραψε μία από τις μεγαλύτερες ελληνίδες τραγουδίστριες, η Χάρις Αλεξίου. Το τραγούδι γράφτηκε το 1995 και δεν σας κρύβω πως, κάθε φορά που το ακούω, μία συγκίνηση αλλά και μία ελπίδα γεννιούνται στην ψυχή μου. Είναι πράγματι παρήγορο, σε εποχές που η νεοελληνική πραγματικότητα μοιάζει να έχει αποκοπεί από την ιστορία, τις αξίες και τα οράματα του Γένους μας, να έρχεται στην επιφάνεια, μέσω της τέχνης, μία νέα δίψα. Δίψα για ταυτότητα, αναστοχασμό και όραμα. Επιτρέψτε μου να μοιραστώ μαζί σας τους τέσσερις πρώτους στίχους:

Δώσ' μου ένα σύνορο να περπατώ

Δώσ' μου ένα όνομα να μη χαθώ

Δώσ' μου ένα όνειρο να κρατηθώ

Δώσ' μου ένα όραμα ν' αντισταθώ

Κάθε λέξη αυτού του τετράστιχου θα μπορούσε να αποτελέσει αφορμή για συζήτηση γύρω από τη μοίρα του Ελληνισμού, τις εθνικές και πνευματικές πηγές που τον έθρεψαν αλλά και τα οράματα που τον κράτησαν ζωντανό και τον κατέστησαν ανθεκτικό, ώστε να επιβιώσει στο μακράιωνα ταξίδι του ανάμεσα σε Λαιστρυγόνες και Κύκλωπες.

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΟΡΑΜΑ

Ιδιαίτερα θα ήθελα να σταθώ σε δύο λέξεις. Το «όνομα» και το «όραμα».

Το όνομα δεν έχει να κάνει μόνον με την ονοματοδοσία μας που προέκυψε κατά το μυστήριο της βαπτίσεώς μας. Δεν έχει να κάνει μόνο με

το «ποιός είσαι» αλλά και με το «τί είσαι». Ο Ιωάννης, ο Γεώργιος, η Μαρία ή η Ελένη είναι ονόματα που δεν αποτελούν μόνον ένα μέσον αναγνώρισης. Μεταφέρουν μέσα τους ιστορία και αξίες. Πίσω από κάθε χριστιανικό όνομα κρύβεται μία παράδοση 2000 χρόνων που κράτησε τους πατέρες μας όρθιους στο διάβα της ιστορίας, γέμισε την ψυχή τους με νόημα ζωής και τους δίδαξε πως υπάρχουν πράγματα που αξίζουν περισσότερο και από την ίδια την ζωή. Ο καθένας από μας έχει το όνομά του, μας συνδέουν όμως και κοινά ονόματα: Το όνομα «Έλληνας» και το όνομα «Ορθόδοξος Χριστιανός». Κι αν αυτά τα δυό θέλετε να τα ανακεφαλαιώσετε σε ένα όνομα, αυτό υπάρχει. Είναι το όνομα «Ρωμής».

Όσο για το όραμα, δεν πρέπει να συγχέεται με το όνειρο ή την ονειροπόληση. Το όραμα αποτελεί πηγή δυναμισμού και κινητοποίησης. Το όραμα αποτελεί πυξίδα της πορείας ενός λαού προς το μέλλον. Το όραμα δημιουργεί δεσμούς συντροφικότητας προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο κοινός εχθρός. Το όραμα φέρνει την ατομικότητα σε δεύτερη μοίρα και προτάσσει τη συλλογικότητα.

Αν σήμερα βρισκόμαστε εδώ, μιλούμε ελληνικά και εγώ βρίσκομαι ενώπιόν σας φορώντας το ράσο μου, είναι διότι οι πατέρες μας υπερασπίστηκαν το ρωμαϊκό όνομά τους και δεν επέτρεψαν να σβήσουν τα οράματα της Ρωμησοσύνης.

Είμαστε Ρωμηοί, ως τέκνα που προέκυψαν από την συνάντηση αρχαίου Ελληνικού πολιτισμού και χριστιανικής διδασκαλίας. Όραμα της ρωμηών πατέρων μας υπήρξε πάντα η θεμελίωση μιας κοινωνίας στηριγμένης στην οξύνοια των αρχαίων Ελλήνων και στις αξίες του κηρύγματος του Ευαγγελίου του Χριστού.

Με αυτό το όνομα και με αυτά τα οράματα ο ελληνισμός επιβίωσε χιλιάδες χρόνια, αγωνίστηκε και θα συνεχίσει να αγωνίζεται εναντίον εισβολέων διπλής προέλευσης. Εισβολέων εξ Ανατολών που κραδαίνουν τη θεοκρατία που σημαίνει την τυραννία των ανθρώπων από θεούς φανταστικούς και άτεγκτους. Αλλά και εισβολέων εκ Δυσμών, που υπέκυψαν στον πειρασμό της εξουσίας, εκθρόνισαν τον αληθινό Θεό από το κέντρο της ζωής τους και υποβίβασαν τη θρησκεία σε μία περιθωριακή κοινωνική δραστηριότητα.

Στην ελληνορθόδοξη παράδοσή μας, το κριτήριο ανάμεσα στο σωστό και το λάθος, το βάρβαρο και το πολιτισμένο, το ηθικό και το ανήθικο το έδωσε η ορθόδοξη πίστη μας. Αλλά και τα εθνικά μας οράματα, αυτήν την

πίστη είχαν ως κεντρικό πυρήνα και με αυτά τα νάματα των εθνικών επιδιώξεων ζυμώθηκαν.

Στην ιστορική μας διαδρομή, πίστη και πατρίδα δεν ξεχώρισαν ποτέ. Και ο λόγος είναι πως για μας, ο όρος «πατρίδα» δεν αντιπροσώπευε μόνον μία εδαφική κυριαρχία, αλλά έναν ιδιαίτερο τρόπο ζωής με αφετηρία ένα κομμάτι γης, αλλά προορισμό την αιωνιότητα.

ΜΙΚΡΑΣΙΑ, Η ΚΟΙΤΙΔΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΟΣΥΝΗΣ

Ένα τέτοιο κομμάτι γης, κοιτίδα του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού, αυτού του ιδιαίτερου τρόπου ζωής που πορεύεται στην ιστορία αλλά έχει διαρκώς τα μάτια στραμμένα στην αιωνιότητα είναι η Μικρά Ασία, δηλαδή η περιοχή από την Ιωνία έως την Κιλικία και από την Καππαδοκία και τη Λυκία έως τον Πόντο.

Όλα τα μεγάλα του πολιτισμού και της πίστης μας, που ακόμη μας δίνουν ταυτότητα αλλά και ελπίδα για το μέλλον, ξεκίνησαν από εδώ. Στην Ιωνία εμφανίζονται οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι, οι πατέρες ουσιαστικά της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας. Εδώ ανθίζει η πόλις, ως ύψιστη μορφή συνύπαρξης των ανθρώπων. Εδώ, η πολιτική συνδέεται άρρηκτα με την τέχνη και ιδιαίτερα το θέατρο. Και όταν φτάνει το πλήρωμα του χρόνου, εδώ πραγματοποιεί ο Απόστολος Παύλος το μπόλιασμα του δέντρου του αρχαίου Ελληνικού πολιτισμού με την αγάπη του Θεανθρώπου. Οι επτά πόλεις της Αποκαλύψεως βρίσκονται στη Μικρασία. Αυτή είναι η πατρίδα των πρώτων Μαρτύρων και των μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας. Εδώ πραγματοποιήθηκαν οι Οικουμενικές Σύνοδοι που διαμόρφωσαν τα δόγματα της πίστης μας. Εδώ ήταν για αιώνες η πρώτη γραμμή άμυνας απέναντι στους αλλόθρησκους βαρβάρους. Εδώ η Εκκλησία ανεδείχθη τροφός του Γένους μας μετά την Άλωση. Εδώ η πίστη εμπόδισε θαυματουργικά τον εξισλαμισμό και την αφομοίωση και διατήρησε ζωντανά τόσο την σοφία των αρχαίων προγόνων μας όσο και το ήθος των Αγίων μας.

Επιτρέψτε μου, όμως, αδελφοί μου να θεωρώ πως τον πολυτιμότερο λίθο στο στέμμα της βασίλισσας και μάνας μας Μικρασίας αποτελεί το μαρτύριο. Η περιοχή αυτή με την τρισχιλιετή ελληνική παρουσία βρέθηκε σε κατάσταση σκλαβιάς και διωγμών δυόμιση σχεδόν αιώνες πριν την Άλωση. Τότε είναι που ξεκίνησε η πλημμυρίδα των αλλόθρησκων να κατακλύζει την περιοχή αυτή. Τότε είναι που η βαρβαρότητα άρχισε να

εφευρίσκει διαρκώς νέους τρόπους για να εξαφανίσει κάθε τι το χριστιανικό και ελληνικό.

Έζησε η Μικρά Ασία 700 χρόνια πόνου και θανάτου μέχρι τον ξεριζωμό των Ελλήνων το 1922. 700 χρόνια μύησης στην ασκητικότητα των Πατέρων της ερήμου και μίμησης του μαρτυρίου του Χριστού. 700 χρόνια βίωσης θανάτου και ελπίδας ανάστασης. Τέσσερεις παράγοντες συνετέλεσαν στη διατήρηση αυτής της σταυραναστάσιμης πορείας:

- πρώτα, η ζώσα πίστη στον Σωτήρα Ιησού Χριστό, η οποία βεβαίως συνοδεύτηκε με διαμόρφωση ανάλογη ζωής.
- Κατόπιν, η δίψα για ελευθερία όχι μόνον εθνική αλλά και πνευματική.
- Τρίτον, η φιλοπατρία και η βαθιά αγάπη των Μικρασιατών προς τη γη των Πατέρων τους.
- Και τέλος, η αποφασιστικότητά τους να υπερασπιστούν μέχρι θανάτου την ορθόδοξη ταυτότητά τους, αρνούμενοι να τουρκέψουν ή να φραγκέψουν.

Ο ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

Αυτά τα τέσσερα στοιχεία διαφύλαξαν ως δρόσος τον Ελληνισμό από τη φλόγα των δοκιμασιών και του επέτρεψαν να συνεχίσει να καρποφορεί, προσφέροντας στο Γένος μας γλυκύτερους πνευματικούς και πολιτιστικούς καρπούς. Αυτή η θαυμαστή εξέλιξη των γεγονότων μέσα στην ιστορία του μικρασιατικού Ελληνισμού θα ήταν αδιανόητη χωρίς την παρουσία της Εκκλησίας και ιδιαίτερα του κλήρου. Από τον Πατριάρχη μέχρι τον πλέον ταπεινό κληρικό, το ορθόδοξο ράσο υπήρξε ο ζωφόρος χυμός που διατήρησε στη ζωή τις ελληνικές κοινότητες σε όλη τη Μικρά Ασία. Μία μυστική και ολοφώτεινη γραμμή συνδέει τον Γεννάδιο Σχολάριο, τον πρώτο Πατριάρχη των Ρωμηών μετά την Άλωση, με τον Χρυσοστόμου Σμύρνης, τον τελευταίο μαρτυρικό ιεράρχη της νύμφης της Μικρασίας, ο οποίος ολοκλήρωσε με τον πιο τραγικό τρόπο τον ιστορικό κύκλο της παρουσίας του Ελληνισμού στα χώματα της Ιωνίας. Στο ενδιάμεσο διάστημα, η εξόχως αντίξοες συνθήκες ανέδειξαν το μεγαλείο του ορθόδοξου κληρικού και διαμόρφωσαν το διαχρονικό πρότυπο του αυθεντικού του ρόλου. Την ώρα κατά την οποία στην Δυτική Ευρώπη ο Χριστιανισμός των Φράγκων διεκδικούσε και κατακτούσε όλο και μεγαλύτερη πολιτική εξουσία, μεταβάλλοντας τους χριστιανούς κληρικούς σε «γρανάζια» ενός σκληρού

ηγεμονικού συστήματος, στην Ανατολή, ο ορθόδοξος κληρικός αναζήτησε την κατά Χριστόν πρωτοκαθεδρία μέσω της διακονίας και του μαρτυρίου. Στο πρόσωπο του Έλληνα κληρικού συμπυκνώθηκε ολόκληρη η ιστορία του Γένους μας. Αυτός ήταν ο συνεχιστής μιας πνευματικής παραδόσεως, αυτός ήταν ο εκφραστής ενός θυσιαστικού ήθους, αυτός ήταν ο φορέας ενός άλλου τρόπου ζωής που ξεκίνησε στους πρώτους αποστολικούς χρόνους και παρέμεινε ανόθευτος σύμφωνα με τα διδάγματα των Αγίων και των Πατέρων της Εκκλησίας.

Δεν ήταν μόνον όμως το παρελθόν. Στο πρόσωπο του ιερού κλήρου της Μικρασίας ήταν αποτυπωμένο και το όραμα μιας αποκατάστασης σε εθνικό και σε πνευματικό επίπεδο. Πάνω στο ράσο, οι Ρωμηοί διάβαζαν γραμμένο το «ποθούμενο» που δεν ήταν άλλο από μία ελεύθερη πατρίδα, ποτισμένη με ήθος και πολιτισμό που προϋπήρξε και πού πρόσμενε να επανέλθει. Ο παπάς ήταν μαζί, το παρελθόν και το μέλλον, η ιστορία και το όραμα. Κυρίως, όμως, ήταν το κέντρο της κοινότητας, το κοινό σημείο αναφοράς για πλούσιους και φτωχούς, αγρότες και εμπόρους, γραμματισμένους και αγράμματους. Ήταν ο δεσμός που έβαζε τάξη σε έναν κόσμο χαοτικό, με τη συμφορά να είναι διαρκώς προ των πυλών, με τις ορέξεις του κατακτητή να είναι απρόβλεπτες, με τον θάνατο να στοιχειώνει την κάθε μέρα και να μην επιτρέπει την ηρεμία και τη γαλήνη να ριζώσουν και να αναπτυχθούν στη καθημερινότητα των ανθρώπων. Ο κληρικός στη Μικρασία ήταν η διαρκής υπενθύμιση πως ο Θεός δεν εγκαταλείπει τα παιδιά του και πως Εκείνος είναι η πηγή της ελπίδας, ισχυρότερης από τον φόβο και την απελπισία.

Στη Μικρασία, η Εκκλησία ανέλαβε τα καθήκοντα ενός ολόκληρου κοινωνικού κράτους, ενσωματώνοντας στον οργανισμό της καθήκοντα υπουργείου παιδείας, οικονομικών, υγείας, πρόνοιας, δικαιοσύνης, και πολιτισμού. Υπήρξε όντως κράτος εν κράτει, κράτος όμως ταπεινό, αληθινά πατριωτικό, έμπλεο φιλανθρωπίας και σεβασμού στο ανθρώπινο πρόσωπο, κράτος φιλοπρόοδο, φιλάνθρωπο και φιλοκαλικό. Σε αυτό το τελευταίο κρύβεται και το μεγαλείο του. Ενώ δηλαδή η ασκητική ευσέβεια και το ασκητικό ήθος δεν έπαψαν ούτε στιγμή να τροφοδοτούν το δέντρο της Εκκλησίας της Μικρασίας, (όλη η Μικρασία είναι διάσπαρτη από μοναστήρια και ασκηταριά), παράλληλα, η ίδια Εκκλησία, δημιούργησε ένα ολόκληρο πλέγμα ιδρυμάτων, σε συνεργασία με τους ευρηματικούς, φιλοπάτριδες και φιλοπρόόδους Μικρασιάτες. Μόνο στην ευρύτερη περιοχή της Σμύρνης, κατά την περίοδο της απελευθέρωσής της, λειτουργούσαν, με

ευθύνη ή συμμετοχή της Εκκλησίας είκοσι νοσοκομεία, δύο βρεφοκομεία, δύο φρενοκομεία, τρία γηροκομεία, ένα άσυλο ανιάτων, μία στέγη συσσιτίου, δύο πολιτιστικά κέντρα, δεκαεννέα θρησκευτικές αδελφότητες, δεκαοκτώ γυμναστικοί σύλλογοι, ογδόντα οκτώ οργανώσεις Αμύνης, είκοσιένα φιλαρμονικοί σύλλογοι, έξι ορφανοτροφεία, τρία ιδιωτικά γυμνάσια, τέσσερα διδασκαλεία αρρένων και θηλέων, μία εμπορική σχολή, 225 συντεχνίες, διακόσιοι σύλλογοι και αδελφότητες, είκοσι επτά φιλόπτωχα ταμεία, δέκα εννέα βιβλιοθήκες και μουσεία, δύο οικοτροφεία και τέσσερις γεωργικές ενώσεις. Όλα αυτά ήταν αμιγώς ελληνικά, μέσα σε ένα εχθρικό περιβάλλον, το οποίο διαρκώς έθετε εμπόδια και διαρκώς εποφθαλμιούσε να τα καρπωθεί. Όλα αυτά δεν εξυπηρετούσαν απλώς κοινωνικές η εκπαιδευτικές ανάγκες. Αποτελούσαν κυρίως την ορατή έκφραση μιας βαθιάς ελληνικής συνείδησης που λειτουργούσε αποτελεσματικά, επειδή ακριβώς στηριζόταν σε τρεις υπαρκτές τοποθετήσεις, που βρίσκονται διαρκώς στον νου και την καρδιά κάθε Μικρασιάτη:

- Η πρώτη: «Είμαι απόγονος και συνεχιστής ενός μεγάλου πολιτισμού».
- Η δεύτερη: «Τρέφομαι διαρκώς από την Εκκλησία του Χριστού και αντιστέκομαι στην αφομοίωσή μου, που επιδιώκουν οι κατακτητές».
- Η τρίτη: «Εργάζομαι για μία ελεύθερη πατρίδα, στηριγμένη στις πατροπαράδοτες αξίες της, η οποία θα διεκδικήσει θέση στον σύγχρονο κόσμο».

Φορέας όλου αυτού του πλέγματος αρχών, αξιών, ιστορικής συνείδησης, πνευματικότητας, ήθους και οραμάτων ήταν το σύνολο του ορθόδοξου κλήρου, από τον Πατριάρχη στο Φανάρι μέχρι τον έσχατο παπά στο πιο απομακρυσμένο ελληνικό χωριό. Η θέση όμως του ορθόδοξου κληρικού στη Μικρασία δεν αντλεί το μεγαλείο της μόνον από το θεσμικό του ρόλο. Το μεγαλείο προέρχεται από το θυσιαστικό του ήθος, το οποίον αναδείχτηκε περίτρανα κατά τα τραγικά γεγονότα του 1922. Ο παπάς ήταν πάντα εκεί: στη δυσκολία κάθε ελληνικής οικογένειας, στην αρρώστια, στην ανάγκη, στη φτώχεια, στην ξαφνική συμφορά. Ήταν ο εμπνευστής της κάθε νέας προσπάθειας, ο ευλογών κάθε νέο ξεκίνημα, ο ειρηνοποιός σε κάθε σύγκρουση. Ήταν αυτός που θα επέλεγε την καταλληλότερη κοπελιά για να γίνει δασκάλα, αυτός που θα οδηγούσε μια ταιριαστή σχέση σε γάμο, αυτός που θα ήταν διαρκώς διαθέσιμος, ακόμη και εις βάρος της δικής του οικογένειας, της δικής του διαβίωσης, ακόμη και της δικής του υγείας,

προκειμένου να σταθεί στο ύψος της αποστολής του. Και συγχρόνως, ήταν αυτός που πρώτος θα χτύπαγε την πόρτα του τούρκου αξιωματούχου και να διεκδικήσει το δίκιο των Ελλήνων, να διαμαρτυρηθεί για την αδικία, να παρακαλέσει για τον άδικα συλληφθέντα συμπατριώτη. Ήταν αυτός που θα υφίστατο πρώτος την οργή της εξουσίας, τη χλεύη του αλλόθρησκου, τη σύλληψη, το μαρτύριο και συχνότατα τον θάνατο.

ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ ΤΟΥ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

Τέτοιος φρικτός θάνατος επιφυλάχθηκε και στον νεομάρτυρα και εθνομάρτυρα Σμύρνης Χρυσόστομο. Κατά τρόπο συμβολικό και βαθύτατα τραγικό, ο ίδιος είχε πλήρη συναίσθηση όχι μόνον της αποστολής αλλά και του πεπρωμένου του προς το οποίο βάδισε με εγκαρτέρηση και αποφασιστικότητα, εφάμιλλη των μαρτύρων της εκκλησίας μας. Αδιάψευστη απόδειξη αυτού είναι η προσωπική του Αγία Γραφή την οποία διέσωσε ο καβάσης του, δηλαδή ο κλητήρας του Θωμάς Βούλτσος, πατέρας του μετέπειτα μακαριστού Μητροπολίτου Νέας Σμύρνης Χρυσοστόμου Βούλτσου. Το αντικείμενο αυτό, βρίσκεται ως έκθεμα στο κτίριο της Εστίας Νέας Σμύρνης στην Αθήνα και είναι ανοικτό ακριβώς στο κεφάλαιο της συλλήψεως του Ιησού και της προσαγωγής του στον Πιλάτο. Εμφανείς είναι οι στάλες των δακρύων του μαρτυρικού ιεράρχη στις σελίδες καθώς, διαβάζοντάς το, προετοιμαζόταν και ο ίδιος πνευματικά να ακολουθήσει τον δρόμο του προσωπικού του μαρτυρίου. Επιθυμία του ήταν να ξεσπάσει σε εκείνον η οργή των Τούρκων προκειμένου να μετριαστεί το μένος προς το ποίμνιό του. Ως εξιλαστήριος αμνός αρνήθηκε την πρόταση να διαφύγει από τη Σμύρνη επιβιβαζόμενος σε πλοίο των Μεγάλων Δυνάμεων. Ο φρικτός θάνατός του αποτέλεσε και τον επίλογο της μικρασιατικής τραγωδίας. Θάνατος απάνθρωπος, πού απαντιέται μόνον στις συμπεριφορές των άγριων θηρίων απέναντι στη λεία τους. Θάνατος μυστηριώδης, καθώς το σώμα του Χρυσοστόμου Σμύρνης δεν βρέθηκε ποτέ, ίσως για να θυμίζει την μετάσταση της Παναγίας μας, της Μητρός του Εσταυρωμένου και της Εσφαγμένης από τον μητρικό πόνο.

Μαρτυρικό ήταν και το τέλος του Μητροπολίτη Ικονίου Προκοπίου, του Κυδωνιών Γρηγορίου, του Μοσχονησίου Αμβροσίου, του Ζήλων Ευθύμιου, αλλά και πολλών απλών κληρικών.

Φαίνεται οξύμωρο, αλλά είναι γεγονός: Οι πλέον αψευδείς μάρτυρες της σημασίας του κλήρου στην επιβίωση του Μικρασιατικού Ελληνισμού

είναι οι βάρβαροι κατακτητές. Το μένος τους εναντίον του το επιβεβαιώνει. Γνώριζαν αυτό που, σκόπιμα ή ανιστόρητα, αρνούνται οι αναθεωρητές της ιστορίας: τροφός, προστάτης και υπερασπιστής της Ρωμηοσύνης της Μικράς Ασίας αλλά και απανταχού της γης, διαχρονικά, ήταν και παραμένει ο ορθόδοξος κληρικός. Αυτός υπήρξε ο φορέας και η ορατή εικόνα ενός ιστορικού θαύματος που δεν είναι άλλο από την συνέχεια της ιστορικής διαδρομής ενός μικρού λαού, περιτριγυρισμένου από πανίσχυρες αυτοκρατορίες, οι οποίες προσπάθησαν με χίλιους δυο τρόπους να τον εξοντώσουν.

Η ΜΙΚΡΑΣΙΑ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

Το θαύμα αυτό συνεχίστηκε και στη Μικρασία μετά την «Μικρασία». Αντιλαμβάνομαι πως η διατύπωση σάς παραξενεύει, επιτρέψτε μου όμως να σας υπενθυμίσω αυτό που ανέφερα και προηγουμένως: πατρίδα για τον Ελληνισμό δεν υπήρξε ποτέ μόνο ένας τόπος αλλά και ένας τρόπος ζωής. Μπορεί τα χώματα της Μικρασίας να αλώθηκαν, η Μικρασία όμως ως τρόπος και ήθος ζωής ζήτησε άλλα χώματα για να ριζώσει και να ξαναδώσει καρπούς. Αυτό απεδείχθη περίτρανα στα γεγονότα και στις συμπεριφορές των Μικρασιατών προσφύγων αμέσως μετά την καταστροφή αλλά και την μετέπειτα ανταλλαγή των πληθυσμών. Συγκλονιστικές είναι οι μαρτυρίες για ομάδες προσφύγων που κατέβαιναν από τις βάρκες και πρωτοπατούσαν τα χώματα της νέας τους πατρίδας με επικεφαλής τον ιερέα, ο οποίος πάντοτε κρατούσε υψωμένη μία εικόνα, τις περισσότερες φορές, της Παναγίας, όπως συνέβη στη Νέα Μηχανιώνα της Θεσσαλονίκης. Και πάλι, ο μικρασιατικός πολιτισμός επέζησε και άνθισε συσπειρωμένος γύρω από την Εκκλησία. Όσο κι αν φαίνεται παράδοξο, μία καταστροφή έγινε η αιτία ώστε η ελλαδικοί πληθυσμοί να μπολιαστούν με την βαθιά ευσέβεια, τη φλογερή φιλοπατρία, αλλά και το πνεύμα της προόδου και της προκοπής των Μικρασιατών.

Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ

Αγαπητοί μου,

Η μοίρα του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας απετέλεσε έναν ακόμη κρίκο στην μαρτυρική πορεία του Ελληνισμού μέσα στους αιώνες. Και όπως οι Μικρασιάτες τράφηκαν από το ιστορικό θαύμα του '21 έτσι και η

σύγχρονη Ελλάδα έχει στη διάθεσή της τα αδαπάνητα Μικρασιατικά αποθέματα πίστης, εγκαρτέρησης και ελπίδας εν όψει της πορείας του προς το μέλλον. Ο επερχόμενος κόσμος είναι εντελώς νέος, πρωτόγνωρος, ναρκισσιστικός στα επιτεύγματά του, κυνικός, αδηφάγος και τυραννικός με έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο από το παρελθόν. Κυρίως όμως, έχοντας υιοθετήσει ένα αχαλίνωτο καταναλωτικό πνεύμα, είναι εχθρικός απέναντι στις δυνάμεις του πνεύματος και του φωτός. Η σημερινή απειλή δεν έχει να κάνει με απώλειες εδαφών, αλλά με απώλεια ονόματος και οράματος. Επί επτακόσια χρόνια, η επιβίωση του Ελληνισμού φαινόταν αδύνατη, εν μέσω των μυριάδων αλλοφύλων. Σήμερα, βασανιστικό αναδύεται το ερώτημα: Θα καταφέρει ο Ελληνισμός να διατηρήσει την ταυτότητά του μέσα σε καταιγισμό αθεΐας, παγκοσμιοποίησης και ανακατάταξης, τόσο σε επίπεδο αξιών, όσο και σε επίπεδο συνόρων; Η συσσωρευμένη πνευματική και ιστορική σοφία στα σεντούκια της ιστορίας μας βροντοφωνάζει την απάντηση:

Όσο θα παραμένουμε συσπειρωμένοι γύρω από μία ζωντανή Εκκλησία, πιστή στην ακρίβεια των δογμάτων της, συνεπή στη διδασκαλία και το ήθος των Αγίων και των Πατέρων της, αλλά και έτοιμη να «ανοιχτεί» στην κοινωνία, θα ζούμε διαρκώς το θαύμα της ιστορικής συνέχειας της φυλής μας, γεγονός ακατανόητο για τους ιστορικούς αλλά πλήρως συμβατό με την πρόνοια του Θεού που επανειλημμένως αξιωθήκαμε στην ιστορική διαδρομή του Γένους μας, πέραν πάσης ιστορικής λογικής και πέραν πάσης ισορροπίας πολιτικών και στρατιωτικών δυνάμεων.

ΚΛΗΡΟΣ ΚΑΙ ΛΑΟΣ ΣΥΝΕΧΙΖΟΥΝ ΝΑ ΣΥΜΠΟΡΕΥΟΝΤΑΙ

Σε αυτή την ιστορική διαδικασία, ο ορθόδοξος κληρικός, όπως κατά το παρελθόν, έτσι και στο μέλλον, θα αποτελέσει εκ νέου έναν ιστορικό παράγοντα, ικανό να διαμορφώσει ιστορικές συνθήκες, αρκεί να διακατέχεται από την συνείδηση και τον ζήλο του λειτουργήματός του. Προσωπικά, έχω πλήρη συνείδηση πως η διαμόρφωση μιας Εκκλησίας παραδοσιακής αλλά και «ανοικτής» στο σύγχρονο κόσμο θα βρεθεί σε θέση να προσελκύσει και να εμπνεύσει τους σύγχρονους Έλληνες, δημιουργώντας ιστορικές καταστάσεις, ικανές να αλλάξουν τα δεδομένα σε ευρύτερη κλίμακα. Το μεγαλείο του μικρασιατικού ορθοδόξου κλήρου αποτελεί πρότυπο και οδοδείκτη για όλους μας. Αν κλήρος και λαός συνεχίσουν την παραδοσιακή και ιστορική αλληλοτροφοδοσία τους,

υπερασπιζόμενοι από κοινού όνομα και όραμα, θα διανοιχτούν στα παιδιά μας δρόμοι φωτεινοί, υγιώς πνευματικοί, αυθεντικά παραδοσιακοί, ικανοί να τους προσφέρουν νόημα ζωής, αλλά και μια θέση στην αιωνιότητα.